

[בשו"ת שבט הלוי (ח"ו לב) נקט כדברי הרמ"א, וכתב להוכיח כן משאר פוסקים, שלא להתיר אלא בשדרכו ברפוי. ואף על פי כן כתב שם להתיר להגביה או להנמיך סטנדר העשוי לכך, על ידי חיזוק הברגים, שמלבד מה שאין שייכת כאן תקיעה ממש, גם אינו מכניס חלק אל תוך חלק אחר, כבמיטה של פרקים. ועוד, לפי ששני חלקי הסטנדר לעולם הם ביחד למעלה או למטה כפי הצורך, והרי הכלי עשוי בשלמות גם ללא הידוק. ואינו בכלל כלים של פרקים המבוארים בגמרא. ויש פוסקים המחמירים בדבר.]

[וכן התיר מדינא להכין 'סודה סטרים' [אך לא 'סיפולוקס'. ובשו"ת אור לציון התיר להשתמש במכשיר זה] בשבת, הגם שנעשה על ידי הברגת הבקבוק בהידוק למכשיר; וזה על פי דעת הסוברים שהברגה מהודקת ללא תקיעה אין בה איסור דאורייתא, ואם כן באופן שהדבר עשוי לפתוח ולנעול תמיד, יש להקל אף מדרבנן].

וכיוצא בדבר כתב בספר 'שמירת שבת כהלכתה' (כח,מו) שמותר להרכיב או לפרק 'הליכון' (= כסא לתינוק העשוי משני חלקים; החלק העליון ניתן לפירוק, והחלק התחתון מיועד להרגיל את התינוק ללכת) — הואיל והוא מיועד לכך, להבריג ולפרק לפי צורך התינוק. ובשו"ת אור לציון (ח"ב כז,א-ב) מבור שגם דבר שרגילים לשנות את מצבו, אסור לתקוע את התמוכות או הברגים בחזקה, אלא ישאירנו רפוי במקצת].

פרק רביעי — 'במה טומנין'

'איבעיא להו גפת של זיתים תנן אבל דשומשמין שפיר דמי או דילמא דשומשמין תנן וכל שכן דזיתים' — אין זה ספק מציאותי, האם השומשמין מוסיפים הבל אם לאו, אלא שמסופק כמה שיעור תוספת הבל לאיסור הטמנה, שמא מתוך שהשומשמין הבלם מועט לא גזרו בהם. (שפת אמת. וע' חדש האביב כאן. ולהלן (מט.) נסתפקו בעשבים לחים מחמת דבר אחר אם אסור, ופרש ב'חדש האביב' שם שהספק הוא האם בהבל מועט כזה גזרו).

דף מח

'חזיוהו לההוא עבדא דאנח כוזא דמיא אפומא דקומקומא — נזחיה רבה. אמר ליה רבי זירא: מאי שנא ממיחם על גבי מיחם? אמר ליה: התם אוקומי קא מוקים, הכא אולודי קא מוליד' — יש מן הראשונים שמפרשים הנידון כאן בהנחת צונן על גבי מיחם כדי להפשירו, באופן שאילו היה משאיר אותו זמן רב, היה מגיע לחום שהיד סולדת בו. ורבא אסר זאת. [ואולם יש מן הראשונים שהתירו להפשיר באופן זה, כשמשיגיה שלא להשהותו עד שיתחמם. ע' במובא לעיל מ:]. אבל אם מניח במקום שאינו יכול להתחמם כל כך — מותר. (וראה בבאור מחלוקת רבה ור' זירא לפי הסבר זה, בשו"ת אבני נזר או"ח קצג).

ואולם יש חולקים על פירוש זה, שלפיו אין קשר למעשה זה עם ענין הטמנה שאנו עוסקים בו, והיה לתלמוד להביא זאת בפרק 'כירה' —

לכן מפרשים שהנידון כאן משום הטמנה; לפי שמותר להטמין בשבת דבר צונן בדבר שאינו מוסיף הבל, כדי להפיג צינתו, וסבר רבי זירא שאפילו על גבי מיחם מותר. ורבה אסר זאת, מפני שתוספת חום המיחם ניכר בו, לפי שהעליון צונן לגמרי והתחתון מוליד חום בעליון, ולא התירו מיחם על גבי מיחם אלא מפני שאין חום התחתון ניכר בעליון. (רבנו יונה, הובא ברשב"א. וע' רא"מ הורביץ).

ויש להדגיש שאין זה ממש כמו הטמנה בדבר המוסיף הבל, שאם כן, היה אסור לעשות כן גם מבעוד יום, ואין הדין כן, אלא הכוונה שמשום הולדת חום בדבר הקר, עשאוהו חכמים לענין זה כדבר המוסיף הבל, שיהא אסור לעשות כן בשבת. (עפ"י באור הלכה רנז, 1).

ולפי פירוש זה יוצא שאסור להניח דבר צונן על גבי מיחם בשבת, גם אם אינו יכול להגיע ליד סולדת בו. אך כל זה דוקא אם עושה כן בדרך הטמנה, כגון שמכסהו בבגדים [או בנייר אלומניום. אג"מ או"ח ח"ד עד], אבל אם מניחו מגולה, אין איסור להניח דבר קר על המיחם, אם לא יוכל להגיע לכדי 'יד סולדת בו'. [נאם הוא מבושל כבר ויבש, מותר להניחו על הקדרה, שלא בדרך הטמנה, אף אם יגיע ליד סולדת, שהרי אין ביטול אחר ביטול]. (עפ"י משנה ברורה רנח סק"ב ובבאה"ל שם).

באג"מ שם משמע שגם דבר מבושל אסור ליתנו על קדרה אחרת בדרך של הטמנה, גם אם לא יוכל להגיע באותו מקום לכדי 'יד סולדת'. ונקט שם שעטיפה בנייר אלומניום דינה כהטמנה.

לכאורה יש מקום לדון את הנייר העוטף ככלי שמונח בו האוכל, ולא כדבר חיצוני שמטמנים בו, בפרט עתה שהשימוש בנייר אלומניום רגיל ואינו שונה במהותו משאר עטיפות, והרי אוכל המונח בכלי המיועד לו אינו נחשב מוטמן. וכבר דנו בדבר פוסקים אחרונים.

'הדר חזייה דפרס דסתודר אפומיה דכובא ואנה נטלא עילויה. נזהיה רבה. אמר ליה רבי זירא: אמאי? אמר ליה: השתא חזית. לסוף חזייה דקא מעצר ליה...' — פירוש, פרס סודר על גבי קנקן מלא מים או יין והניח הנטלה עליו, וכשעושים כן, עשוי הסודר להישמט באמצעותו ולהישרות בתוך המים או היין. ('חדושי הר"ן).

וע' רעק"א שדן אם מותר לפרוס בגד על הקנקן ללא הנחת כלי עליו, או גם בזה יש חשש סחיטה. ודייק מלשון השו"ע שמותר, אך הקשה על כך מקושיית הגמרא מפריסת בגד על הגיגית, והרי לא הוזכר שם שמניח עליו כלי. וכן מלשון הרמב"ם משמע שבכל אופן אין לפרוס.

— משמע שמשום עצם הרטבת הסודר לא חשש, ורק משום שיסחטנו לבסוף. ואם תאמר, הלא אמרו שרייתו של בגד זהו כיבוסו (זבחים צד:)? יש לומר לא אמרו אלא בבגד מלוכלך, אבל כאן שאין בו לכלוך, וגם אינו מתכוין כלל לכבס, אין בו איסור כלל מצד השרייה עצמה, ואפילו מדרבנן. (עפ"י הריטב"א)

— קשה, אם רבא ידע שאותו עבד יסחוט, מדוע לא מנעו מכך? ואפשר שהיה נכרי, וזה שגער בו — כדי שלא ילמדו בני הבית ממעשיו, ויבואו גם הם לעשות כמוהו. (מלא הרועים). או יש לומר 'חזייה דקא מעצר' לאו דוקא, אלא שרצה ועמד לסחוט. או יש לומר שעיקב הסודר עד מוצאי שבת ובלילה סחט. (שפת אמת)

'מתירין בית הצואר אבל לא פותחין' — לפי שקשר זה שהכובסים עושים בו, אינו של קיימא,

כי נועד להתרה, הלכך מותר להתירו. (עפ"י ריטב"א ו'הדושי הר"ן). והביאו שם פירוש, שאם אינו מתיר קשר זה אלא קורעו בניתוק — חייב חטאת. ויש שהוכיחו מדבריהם שהקורע תפירה שאינה של קיימא בשבת — חייב. ע' בהערות המהדיר לריטב"א, הר"מ גולדשטיין. ומחלוקת הראשונים היא לענין תופר וקורע. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ד לה).

'הפוחת בית הצואר בשבת חייב חטאת' — רש"י מפרש שפוחתו מתחילתו, וחייב משום מלאכת 'מכה בפטיש', שהרי עתה הוא גומר מלאכתו של החלוק. ולא פרש שחייב משום 'קורע' — כי אין חייב משום קורע אלא הקורע על מנת לתפור. (רמב"ן וריטב"א — מכות ג:). ובבאור הלכה (שמ"ד ד"ה ולא) האריך להוכיח [גם בשיטת רש"י] שהקורע על מנת לתקן חייב אפילו שלא על מנת לתפור. ובאר מדוע לא כתב רש"י שחייב משום קורע — כי אין שם 'קורע' אלא בדבר שהוא עתה משחית ומקלקל, אלא שעושה כן לצורך תיקון אחר, [וכמו שהיה במשכן, אם נפלה תולעת ביריעה, היו קורעים אותה כדי לתקנה], אבל כאן שפוחת בית צואר, אין על כך שם 'קורע' כלל, אדרבה, בכך הוא גומר את הבגד ומשלימו, ולכן כתב רש"י שהוא חייב רק משום 'מכה בפטיש', וכמשמעות הגמרא שהשוותה קריעת בית הצואר להכנסת מוכין לכר. (יש ראשונים שפרשו שחייב (אף) משום קורע. וע' נפקותות בין דעה זו לדעת רש"י, במנחת חינוך — 'מוסך השבת', בונה ג:).

דף מט

'אמר רבי ינאי: תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. מאי היא?' — פירוש לאיזה ענין צריך להיות כאלישע, וכי מי שאינו צדיק כמותו לא יניח תפילין? — **'אביי אמר...'** — לא לענין חסידותו (כדלקמן), אלא לומר שצריך שיהא זריז ויכול להעמיד עצמו שלא להפית. (עפ"י רמב"ן, ר"ן. וע' פירוש נוסף בריטב"א).

יש מפרשים 'בעל כנפים' על שום שהיה כמלאך, שהיה מצוין בנקיון גופו. ע' מהרש"א.

'רבא אמר: שלא יישן בהן' — שינת קבע, אבל שינת עראי — כדי הילוך מאה אמה — מותר לישון כשהתפילין על ראשו. (עפ"י סוכה כו:). והרי"ף השמיט זאת, וכתב הראב"ד לפי שלמעשה יש להמנע אף משינת עראי כפירוש רבא 'שלא יישן בהן' וכל שינה במשמע, בין עראי בין קבע, שאף על פי שמן הדין שינת עראי מותרת, אך לפי שאין אנו יודעים לשער בשינה שיעור זה, אין ישנים בהם כלל כשהן בראשו. (מובא בר"ן).

ברמב"ן משמע שלרבא אסור מן הדין לישן שינת עראי, וחולק על הסוגיא בסוכה. (ויש אומרים שלאביי שינת עראי מותרת. ע' ריטב"א בסוכה שם; שפ"א). ודעת הרא"ש והר"י שמותר לישן שינת עראי. וכן משמע דעת הגר"א להלכה. ובשו"ע (או"ח מד) פסק לאיסור אלא אם מניח סודר עליהם. ואז מניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן).

'שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו, והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק' — זה שהחמיר על עצמו להסתכן במקום שלא היה מחויב, והלא לפי דעת הרמב"ם (יסודי התורה ד,ה), במקום שאמרו יעבור ואל יהרג, אם נהרג ולא עבר, הרי זה